

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

УДК 347.511+ 347.22.02+347.232

Навальнєва Н.М.

Харківський національний університет внутрішніх справ

КОНФІСКАЦІЯ МАЙНА: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

У статті проведено дослідження поняття, видів і цивільно-правових наслідків конфіскації. Виокремлено основні ознаки конфіскації. Визначено місце конфіскації в цивільному праві. Проведено відмежування конфіскації від суміжних понять. Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення законодавства.

Ключові слова: конфіскація, правопорушення, спеціальна конфіскація, санкція, безоплатне вилучення майна.

Постановка проблеми. У Цивільному кодексі України (далі – ЦК України) питанням конфіскації присвячена ст. 354. Стаття 354, з огляду на її розміщення в ЦК України, за логікою повинна була б регулювати цивільно-правові аспекти конфіскації (момент припинення права власності на майно, припинення інших цивільних прав і наслідки цього тощо). Однак її положення мають загальний характер і відтворюють конституційні аналоги [1, с. 254]. О.В. Дзера констатував, що положення ст. 354 ЦК України позбавлені реального змісту. Учений зауважує на необхідності уточнення в Кримінальному кодексі України підстав часткової кримінально-правової конфіскації [2, с. 192, 201].

З.В. Ромовська звертає увагу на недосконалість ч. 7 ст. 41 Конституції України, згідно з якою обсяг конфіскації має бути визначений у законі, однак такий обсяг визначає суд, адже закон об'єктивно цього зробити не може. Невизначеним є термін «порядок» конфіскації, під яким можна розуміти процедуру вилучення та продажу конфіскованого майна. Перелік майна, що не підлягає конфіскації за судовим вироком, учена називає застарілим і таким, що не відповідає ст. 24 Конституції України (щодо недопустимості привілеїв за місцем проживання), оскільки недопустимою є конфіскація житла, в якому проживає засуджений і його сім'я, лише за умови розташування житла в сільській місцевості [3, с. 183, 184, 185].

На неконституційність загальної допустимості конфіскації квартири й житлового будинку безвід-

носно до його розміру та відсутності в засудженого іншого житла звертає увагу О.Є. Аврамова [4, с. 11].

Важливість чіткого визначення підстав застосування та правових наслідків конфіскації полягає в тому, що вона є втручанням у конвенційне й конституційне право власності. Таке регулювання має здійснюватися лише на рівні закону згідно з п. 36 ч. 1 ст. 85, п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України.

Крім того, як зауважує О.О. Первомайський, незважаючи на ту обставину, що норми Конституції України є нормами прямої дії, вказівка в тексті її ст. 41 на «закон» не дозволяє використати її як самодостатню правову підставу для позбавлення особи приватної власності [5, с. 46].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дискусійним у правовій доктрині є питання галузевої належності конфіскації. В.І. Крат зазначає, що конфіскація належить до досить специфічних правових конструкцій, оскільки їй притаманне міжгалузеве й повністю публічне спрямування. Сутність конфіскації як санкції за вчинене правопорушення зумовлює переважне регулювання її публічним законодавством, хоча застосування конфіскації не позбавлено приватноправових наслідків [6, с. 312–313].

В.М. Самойленко характеризує конфіскацію як каральний захід, притаманний нормам публічного права, який усе ж таки є підставою виникнення власності в державі [7, с. 282].

Д.О. Тузов визначає конфіскацію в цивільно-правовому розумінні як спосіб припинення права власності приватної особи й виникнення права державної власності [8, с. 423], як санкцію за вчинення злочину чи іншого правопорушення [9, с. 39], що є нетипово для цивільного права та виконує каральну функцію [10, с. 14].

У цивілістичній літературі висловлюється теза, що конфіскація невідома цивільному праву як санкція за цивільне правопорушення, а є санкцією за злочин чи адміністративне правопорушення, метою якої є усунення негативних майнових наслідків таких дій [11, с. 216].

Д.О. Тузов зауважує на тому, що конфіскацію майна як наслідок недійсного цивільно-правового правочину можна вважати підставою виникнення права державної власності. Але при цьому галузь кримінального права не стає цивільно-правовою. Така конфіскація в силу її закріплення в ЦК України не переходить із публічно-правових засобів в інструментарій цивільного права [8, с. 426].

У радянський період, з огляду на ст. ст. 49, 57 ЦК УРСР 1963 року, в цивілістиці виділялася цивільно-правова конфіскація [12, с. 90; 13 с. 251]. Сьогодні в цивільному законодавстві також наявні випадки застосування конфіскації за цивільні правопорушення, зокрема, за умисне вчинення правочину з метою, що завідомо суперечить інтересам держави й суспільства (ч. 3 ст. 228 ЦК України). Ю.К. Толстой розглядає зазначений захід цивільно-правовою конфіскацією [14, с. 372].

Про конфіскацію йдеться й у ч. 4 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Особливістю цієї норми є те, що на вимогу суб'єкта порушеного права зазначені в наведеній статті речі можуть бути вилучені та передані йому, а за відсутності такої вимоги конфісковані з наступним знищенням, а матеріали й обладнання, що використовувалися для відтворення контрафактних примірників, підлягають відчуженню з перерахуванням виручених коштів до Державного бюджету України.

Постановка завдання. Метою статті є визначення поняття, ознак і видів конфіскації, а також її цивільно-правових наслідків.

Виклад основного матеріалу дослідження. У ст. 354 ЦК України не міститься визначення конфіскації, проте на підставі її змісту конфіскацію можна визначити як позбавлення особи права власності на певне майно за рішенням суду як санкція за правопорушення у випадках, установлених законом, унаслідок чого майно безоплатно переходить у власність держави.

Державно-примусовий характер конфіскації майна означає передусім те, що вона реалізується лише державними органами, накладається незалежно від бажання особи, в якій конфіскується майно [15, с. 21]. Незважаючи на те що, відповідно до ст. 41 Конституції України і ст. 354 ЦК України, конфіскація допускається лише на підставі рішення суду, чинне законодавство передбачає випадки застосування конфіскації без судового рішення (наприклад, п. є ч. 1 ст. 42 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»). Проте в таких випадках має застосовуватися норма Конституції України.

Наприклад, у ЦК УРСР 1963 року (ст. 141) конфіскація визначалася як безоплатне вилучення державного майна як санкція за правопорушення, що допускалася лише у випадках і в порядку, встановлених законодавством Союзу РСР та Української РСР. Ця норма не містила зазначення на рішення суду як на підставу застосування конфіскації. У статті 55 Закону України «Про власність» конфіскація допускалася у випадках, передбачених законодавством України, і полягала в безоплатному вилученні майна у власника за рішенням (вироком) суду чи іншого компетентного органу (службової особи) як санкція за правопорушення. Тобто законодавець допускав застосування конфіскації в адміністративному порядку.

У пункті d ст. 1 Конвенції про відмивання, пошук, арешт і конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, від 8 листопада 1990 року та п. d ст. 1 Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт і конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, і про фінансування тероризму від 16 травня 2005 року конфіскація визначається як покарання або захід, призначені судом за кримінальний злочин, результатом якого є позбавлення власності. У пункті g ст. 2 Конвенції ООН проти корупції конфіскація визначена як позбавлення майна за постановою суду чи іншого органу.

Д.Е. Федорчук визначає конфіскацію як санкцію, що застосовується за рішенням суду за вчинене правопорушення (злочин або адміністративне правопорушення, рідше – інші види правопорушень), під час якої майно переходить у власність держави безоплатно [16, с. 311].

У деяких визначеннях конфіскації виокремлюється два складники – примусове безоплатне вилучення майна у власника і звернення його у власність держави [17, с. 458]. Крім того, конфіскація – це й демонстрація суспільством того, що воно не дозволить правопорушнику користуватися «плодами» своїх правопорушень,

тобто має величезний превентивний потенціал [1, с. 254]. Європейський суд з прав людини виходить із того, що конфіскація є важливим та ефективним заходом запобігання злочину, а втручання в інтереси приватної власності не передбачає виплату компенсації взагалі (рішення у справі «Філіпс проти Сполученого Королівства» від 5 липня 2001 року, постанова у справі «Денисова і Моїсеєва проти Російської Федерації» від 14 червня 2011 року).

І.В. Спасибо-Фатєєва зауважує, що конфіскація може розглядатися як різновид майнової відповідальності особи. Це відрізняє її від реквізиції, яка не є санкцією, що застосовується до порушника, і яка здійснюється без винесення рішення судом. Схожість реквізиції й конфіскації полягає в примусовому характері їх застосування [18, с. 452].

Л.К. Фалзієва виділяє такі обов'язкові ознаки конфіскації: безоплатність вилучення; майно, що конфіскується, перебуває у власності суб'єкта на законних підставах; результатом є перехід права власності до держави; можлива лише за рішенням суду. Усі інші випадки вилучення, звернення, передачі тощо майна у власність держави або інших осіб конфіскацією не є [19, с. 77]. Учена не відображає серед ознак конфіскації специфіку підстави її застосування як санкції за правопорушення, яка не зазначена на конституційному рівні, проте закріплена в ст. 354 ЦК України.

В.І. Крат і С.Ю. Гришко визначають конфіскацію як позбавлення права власності особи на майно за рішенням суду як санкцію за вчинення правопорушення у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом, унаслідок чого майно безоплатно переходить у власність держави. Учені зауважують, що в законодавстві вживається термін «безоплатне вилучення» у двох взаємовиключних значеннях: а) як конфіскація; б) як вилучення певних об'єктів, набутих унаслідок учинення правопорушення за відсутності правомірної підстави для набуття майна у власність. Не є конфіскацією й «оплатне вилучення», що є видом адміністративного стягнення та полягає в примусовому вилученні за рішенням суду знаряддя або об'єкта адміністративного правопорушення й наступній реалізації з передачею вирученої суми колишньому власникові з відрахуванням витрат на реалізацію [1, с. 255, 256, 257].

До умов правомірності конфіскації належить її застосування лише: 1) до особи як санкції за правопорушення; 2) на підставі рішення суду; 3) щодо майна, що належить особі на праві власності. Якщо майно набуто за допомогою незакон-

них дій, що не обумовлюють виникнення права власності, можливість застосування конфіскації як підстави припинення права власності відсутня. У такому випадку існує спеціальна конфіскація, хоча логічніше оперувати словосполученням «безоплатне вилучення», що охоплює вилучення майна як незаконно набутого [6, с. 317, 321].

Якщо проаналізувати приписи ст. 96-2 Кримінального кодексу України (далі – КК України) щодо випадків застосування спеціальної конфіскації, то сутності конфіскації відповідають п. п. 2 і 4 ч. 1 цієї статті, адже на інше майно в особи, до якої застосовується спеціальна конфіскація, право власності виникнути не може. Не є конфіскацією як покаранням за правопорушення випадки застосування спеціальної конфіскації до особи, яка не підлягає кримінальній відповідальності у зв'язку з недосягненням певного віку або неосудністю. У таких випадках мова йде про об'єктивно протиправну поведінку, проте не про правопорушення. Не відповідають такій ознаці випадки вилучення майна, що підлягає спеціальній конфіскації, у третьої особи, яка набула таке майно від підозрюваного, обвинуваченого, особи, яка переслідується за вчинення суспільно небезпечного діяння у віці, з якого не настає кримінальна відповідальність, або в стані неосудності, чи іншої особи й *знала чи мала й могла знати, що таке майно відповідає будь-якій із ознак, зазначених у п. п. 1–4 ст. 96-2 КК України*. У таких випадках мова не йде про вчинення правопорушення особою, яку позбавляють власності.

У статті 24 Кодексу України про адміністративні правопорушення одним із видів адміністративних стягнень зазначена *конфіскація* предмета, який став знаряддям учинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; грошей, одержаних унаслідок учинення адміністративного правопорушення. У двох останніх випадках термін «конфіскація» застосований до вилучення майна, що не є власністю порушника.

Набуто незаконним шляхом майно не може бути конфіскованим, оскільки не є приватною власністю засудженого [20, с. 303].

Конфіскацію, як зауважував В.М. Самойленко, не варто плутати з випадками, коли, наприклад, суд або третейський суд, відповідно до обставин справи, зобов'язує особу, відповідальну за шкоду, відшкодувати її в натурі (надати річ того самого роду і якості) [7, с. 282].

Особливістю конфіскації, передбаченої в ст. 465 Митного кодексу України (далі – МК

України), як адміністративного стягнення за порушення митних правил є те, вона застосовується незалежно від того, чи є ці товари, транспортні засоби власністю особи, яка вчинила правопорушення. Тобто відповідна санкція застосовується без урахування вини власника.

Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ у п. 3 Постанови Пленуму «Про судову практику в справах про зняття арешту з майна» від 3 червня 2016 року № 5 роз'яснив, що арешт із такого майна може бути знятий лише, якщо особа, яка вчинила адміністративне митне правопорушення, протиправно заволоділа майном. Захист прав власника або володільця в інших випадках можливий шляхом стягнення збитків з особи, винної в такому митному правопорушенні.

Якщо ж порушник заволодів майном, конфіскованим відповідно до МК України, правомірно (наприклад, отримав у користування автомобіль) за відсутності вини власника майна в учиненому порушенні митних правил (який не знав, що автомобіль буде використаний для незаконних перевезень товарів), не можна вести мову про конфіскацію, адже порушення допускає одна особа, а прав на майна позбавляють іншу особу. Цей випадок є окремою підставою припинення права власності (ч. 2 ст. 346 ЦК України). В аналізованій нормі держава виходить із пріоритету публічного інтересу позбавлення порушника засобів повторного вчинення порушення.

Залежно від підстав застосування можна вести мову про кримінально-правову, адміністративно-правову, цивільно-правову та господарсько-правову конфіскації. Зазначені види мають два цивільно-правові наслідки, що настають одночасно, – припинення права приватної власності на майно й виникнення права державної власності. У разі протиправного застосування конфіскації захист порушеного права власності здійснюється цивільно-правовими способами (відшкодування шкоди, витребування майна).

Л.К. Фалзієва вважає, що конфіскація майна обумовлюється не будь-яким правочином, що не відповідає закону, а й таким, що порушує цивільно-правові норми-заборони, які виражають основи суспільних відносин (соціально-економічної системи, прав і свобод громадян тощо) [19, с. 78].

У науковій літературі зверталася увага на те, що вилучення в дохід держави майна може призвести до неплатоспроможності недобросовісної особи, внаслідок чого законні вимоги її контрагента не будуть виконані. Конфіскація має на меті не зба-

гачення держави, а покарання недобросовісних осіб. Тому ця санкція, як уважають А.О. Малофєєв і С.С. Желонкін, може виконувати компенсаційну функцію, якщо законодавчо буде передбачено право добросовісних осіб, які зазнали шкоди від антисоціального правочину або застосування наслідків його недійсності, на відшкодування державою цих збитків у межах вартості конфіскованого майна [21, с. 95].

Подібний механізм закладений, наприклад, у ч. 2 ст. 57 Закону України «Про заставу», відповідно до якої в разі вжиття державою заходів щодо примусового вилучення заставленого майна або майнових прав (націоналізація, реквізиція, конфіскація, накладення секвестру, а також інших заходів, аналогічних за своїми наслідками) держава відшкодовує збитки, заподіяні заставодержателю внаслідок здійснення цих заходів.

Можливість використання конфіскованого майна з метою відновлення майнової сфери передбачена в ч. 4 ст. 8 Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму. У частині 5 ст. 96-2 КК України закріплено інший підхід – незастосування спеціальної конфіскації до грошей, цінностей та іншого майна, які згідно із законом призначені для відшкодування шкоди, завданої злочинцем.

Варто зазначити, що нормативно не закріплено визначення моменту припинення права власності на майно, що конфіскується. Варто погодитися з тим, що таким моментом є не вилучення конфіскованого майна, а день набрання законної сили судового рішення про конфіскацію, виконання якого є лише юридичним механізмом реального передання державі у володіння належного їй на праві власності майна [18, с. 121; 22, с. 113, 116, 128; 23, с. 124].

Доцільно це питання врегулювати в ст. 354 ЦК України. Особливо актуальним це є для нерухомого майна, щодо права власності на яке законодавець передбачає державну реєстрацію. Наприклад, законодавець визначає моментом набуття права власності за набувальною давністю на нерухоме майно його державну реєстрацію, що відбувається на підставі рішення суду (ч. ч. 1, 4 ст. 344 ЦК України).

Конфіскація майна, окрім припинення права власності на нього, може мати й інші правові наслідки. Зокрема, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 998 ЦК України, договір страхування визнається недійсним, якщо об'єктом договору страхування є майно, що підлягає конфіскації. Разом із тим під час застосування цієї норми варто врахо-

увати те, що в разі укладення договору страхування до набрання законної сили судовим рішенням про конфіскацію застрахованого майна підстави недійсності договору, передбачені в ст. 203 ЦК України (що є обов'язковим за ч. 1 ст. 215 ЦК України), відсутні, а тому має бути застосована ч. 1 ст. 994 ЦК України. Якщо ж такий договір укладений колишнім власником після набрання чинності судового рішення про конфіскацію, то він буде недійсним за п. 2 ч. 1 ст. 998 ЦК України.

Застосування конфіскації призводить до таких наслідків: для власника майна – до припинення права власності; для держави – виникнення права власності на конфісковане майно з моменту набрання рішенням суду законної сили. В.І. Крат зазначає, що, оскільки конфіскація є примусовою підставою припинення права власності на майно й належить до первинних способів набуття права власності державою (не залежить від прав попереднього власника), інші права (речові, зобов'язальні) щодо конфіскованого майна мають припинитися внаслідок припинення права власності [6, с. 324, 325].

Проте конфіскація майна не передбачена як підстава припинення договору оренди (ст. 770 ЦК України), а також серед підстав припинення речових прав на чуже майно (ст. ст. 399, 409, 412, 416 ЦК України).

У разі незаконного застосування конфіскації особа має право на відшкодування шкоди згідно із Законом України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» й Положенням про застосування Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду», затвердженим Наказом Міністерства юстиції України, Генеральної прокуратури України, Міністерства фінансів

України від 4 березня 1996 року № 6/5/3/41. Особливості захисту права власності на майно, конфісковане відповідно до МК України, зазначені в ст. 244 і ч. 3 ст. 528 МК України.

Висновки. На підставі проведеного дослідження варто резюмувати таке:

1. Конфіскація є безоплатним позбавленням особи права власності на певне майно за рішенням суду як санкція за правопорушення у випадках, установлених законом, унаслідок чого таке майно переходить у власність держави. До видів конфіскації залежно від підстав застосування належать кримінально-правова, адміністративно-правова, цивільно-правова та господарсько-правова конфіскації. Конфіскацію варто відмежовувати від оплатного вилучення майна та безоплатного вилучення майна, на яке в особи не виникло право власності внаслідок протиправності його набуття або позбавлення права власності особи, яка не вчиняла правопорушення.

2. Конфіскація характеризується такими ознаками: 1) є заходом державного примусу; 2) застосовується на підставі судового рішення у випадках, передбачених законом; 3) є заходом відповідальності за правопорушення; 4) є підставою для безоплатного припинення права власності на майно; 5) є первісною підставою набуття державою права власності на конфісковане майно.

3. Моментом припинення права власності на конфісковане майно є день набрання судовим рішенням про конфіскацію законної сили, що доцільно передбачити в ст. 354 ЦК України, доповнивши її ч. 3 в такій редакції: «Право власності на конфісковане майно припиняється в день набрання законної сили рішенням суду про конфіскацію. Із цього моменту право власності на конфісковане майно виникає в держави. Право власності на конфісковане нерухоме майно, що підлягає державній реєстрації, припиняється з моменту державної реєстрації права власності держави на конфісковане майно».

Список літератури:

1. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Харків: ФО-П Лисяк Л.С., 2011. Т. 5: Право власності та інші речові права / за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. 624 с.
2. Дзера А.В. Институт права собственности по новому гражданскому законодательству Украины и Европейские стандарты по охране права собственности. Альманах цивилистики: сборник статей / под ред. Р.А. Майданика. Киев: Всеукраинская ассоциация издателей «Правова єдність», 2008. Вып. 1. С. 188–201.
3. Ромовська З.В. Українське цивільне право. Право власності: підручник. Київ: Алетра; ЦУЛ, 2011. 246 с.
4. Аврамова О.Є. Позбавлення суб'єктивного права на житло: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2008. 27 с.
5. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Харків: ФО-П Колеснік А.А., 2010. Т. 1: Загальні положення / за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. 320 с.
6. Крат В.И. Принудительное прекращение права собственности. Харьковская цивилистическая школа: право собственности: монография / под ред. И.В. Спасибо-Фатеевой. Харьков: Право, 2012. С. 296–327.
7. Гражданское право Украины: в 2 ч. / А.А. Пушкин, В.М. Самойленко, Р.Б. Шишка и др.; под ред. А.А. Пушкина, В.М. Самойленко. Харьков: Ун-т внутр. дел; Основа, 1996. Часть 1. 440 с.
8. Тузов Д.О. Недопущение реституции и конфискация при недействительности сделок (о возникновении права собственности государства по основаниям, предусмотренным статьями 169 и 179 ГК РФ). Вещные права: система, содержание, приобретение: сб. науч. тр. в честь проф. Б.Л. Хаскельберга / под ред. Д.О. Тузова. Москва: Статут, 2008. С. 419–463.
9. Тузов Д.О. Конфискация полученного по сделке, противной основам правопорядка или нравственности, в судебно-арбитражной практике и проекте изменений Гражданского кодекса России. Вестник Томского государственного университета. 2011. № 1. С. 36–50.
10. Тузов Д.О. Недопущение реституции и конфискации при недействительности сделок: теоретический очерк. Москва: Статут, 2008. 112 с.
11. Гражданское право / под ред. Ю.К. Толстого, А.П. Сергеева. Москва: Проспект, 2007. Часть 1. 576 с.
12. Халфина Р.О., Масевич М.Т. Популярный словарь-справочник по советскому гражданскому праву. Москва: Знание, 1983. 453 с.
13. Право власності в Україні: навчальний посібник / за заг. ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. Київ: Юрінком Інтер, 2000. 816 с.
14. Гражданское право: учебник / под ред. А.П. Сергеева, Ю.К. Толстого. Москва: ПБОЮЛ Л.В. Рожников, 2001. Том 1. 632 с.
15. Хачак Р.А. Конфискация имущества: исторические, сравнительно-правовые и уголовно-правовые аспекты: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / Нижегород. акад. МВД России. Нижний Новгород, 2011. 32 с. URL: <https://dlib.rsl.ru/viewer/01004858583#?page=1>.
16. Гражданское право Украины: курс лекций / под ред. Д.Э. Федорчука. Донецк: Вебер (Донецкое отделение), 2007. Часть 1. 496 с.
17. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України: у 2 т. / відп. ред. В.Г. Ротань. Харків: Фактор, 2010. Том 1. 800 с.
18. Цивільне право: підручник: у 2 т. / за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Харків: Право, 2011. Том 1. 656 с.
19. Фазлиева Л.К. Конфискация имущества как способ принудительного прекращения права собственности. Вестник Казанского юридического института внутренних дел МВД России. 2011. № 4 (6). С. 77–80.
20. Курс советского уголовного права: часть общая / отв. ред. Н.А. Беляев, М.Д. Шаргородский. Ленинград: Изд-во Лен. университета, 1968–1970. Том 1. 646 с.
21. Малофеев А.А., Желонкин С.С. Юридическая характеристика конфискационной санкции за совершение сделок, предусмотренных ст. 169 и ст. 179 Гражданского кодекса Российской Федерации. Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. 2010. № 4 (48). С. 91–97.
22. Баранюк А.З. Позбавлення права приватної власності: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2007. 220 с.
23. Яворська О.С. Правове регулювання відносин власності за цивільним законодавством України: навчальний посібник. Київ: Атіка, 2008. 256 с.
24. Ромовська З. Загальні засади цивільного права. Вісник Академії адвокатури України. 2005. № 3 (4). С. 10–22.

КОНФИСКАЦИЯ ИМУЩЕСТВА: ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ

В статье проведено исследование понятия, видов и гражданско-правовых последствий конфискации. Выделены основные признаки конфискации. Определено место конфискации в гражданском праве. Проведено отграничение конфискации от смежных понятий. Сформулированы предложения по совершенствованию законодательства.

Ключевые слова: конфискация, правонарушения, специальная конфискация, санкция, безвозмездное изъятие имущества.

CONFISCATION OF PROPERTY: CIVIL AND LEGAL ASPECT

The author of the article has conducted research of the concept, types, civil and legal consequences of confiscation. The author has distinguished the main features of confiscation. The place of confiscation in civil law has been determined. The author has carried out the delimitation of confiscation from adjacent concepts. The author has formulated suggestions on improving the legislation.

Key words: confiscation, offenses, asset confiscation, sanction, free seizure of property.